

Soạn bài: Nghĩa tường minh và hàm ý

NGHĨA TƯỜNG MINH VÀ HÀM Ý

I. KIẾN THỨC CƠ BẢN

1. Phân biệt nghĩa tường minh và hàm ý

a) Đọc đoạn trích sau đây và cho biết khi nói “Trời ơi, chỉ còn có năm phút!”, có phải anh thanh niên chỉ muốn thông báo về thời gian hay không, nếu không thì anh muốn nói điều gì?

- Trời ơi, chỉ còn có năm phút!

Chính là anh thanh niên giật mình nói to, giọng cười nhưng đầy tiếc rẻ. Anh chạy ra nhà phía sau, rồi trở vào liền, tay cầm một chiếc làn. Nhà họa sĩ tặc lưỡi đứng dậy. Cô gái cũng đứng lên, đặt lại chiếc ghế, thông thả đi đến chỗ bác già.

- Ô! Cô còn quên chiếc mùi soa đây này!

Anh thanh niên vừa vào, kêu lên. Để người con gái khỏi trở lại bàn, anh lấy chiếc khăn tay còn vo tròn cặp giữa cuốn sách tới trả cho cô gái. Cô kĩ sư mặt đỏ ửng, nhận lại chiếc khăn và vội quay đi.

(Theo Nguyễn Thành Long, Lặng lẽ Sa Pa)

Gợi ý: Câu nói không chỉ thông báo về thời gian mà còn ngụ ý:

“Tôi rất tiếc.”. Đây là câu mang nghĩa hàm ý.

2. Tại sao anh thanh niên không nói thẳng ý mình (Tôi rất tiếc) cho ông họa sĩ và cô gái?

Gợi ý: Có thể vì ngại ngùng, không muốn người khác thấy tình cảm của mình; có thể vì tế nhị hay do cách nói.

3. Câu nói thứ hai của anh thanh niên (- Ô! Cô còn quên chiếc mùi xoa đây này!) có ẩn ý gì không?

Gợi ý: Câu này không chứa ẩn ý, là câu mang nghĩa tường minh.

II. RÈN LUYỆN KĨ NĂNG

1. Đọc lại đoạn trích truyện Lặng lẽ Sa Pa đã dẫn ra ở phần trên và cho biết:

a) Câu văn nào cho thấy ông họa sĩ cũng chưa muốn chia tay anh thanh niên? Căn cứ vào đâu để khẳng định như vậy?

Gợi ý: Câu “Nhà họa sĩ tặc lưỡi đứng dậy.”, đặc biệt là cụm từ tặc lưỡi. Người kể chuyện không nói rõ là người họa sĩ cũng chưa muốn chia tay, nhưng qua hình ảnh này, người đọc hiểu được điều đó.

b) Những từ ngữ nào miêu tả thái độ của cô gái trong câu cuối đoạn văn. Từ thái độ ấy, em đoán ra điều gì liên quan đến chiếc mùi soa?

Gợi ý:

- Thái độ của cô gái được miêu tả qua các từ ngữ: mặt đỏ ửng, nhận lại chiếc khăn, vội

quay đi. Những từ ngữ này cho thấy cô gái rất ngượng, đành phải nhận lại chiếc khăn và muốn dấu đi sự xấu hổ của mình.

- Thì ra, vì cảm mến, cô gái định để lại chiếc khăn mùi soa lại cho người thanh niên làm kỉ vật nhưng anh ta không nghĩ ra, tưởng cô bỏ quên nên đã thật thà đem trả lại. Những điều này được tác giả khéo léo ngụ ý.

2. Nhận xét về câu in đậm trong đoạn trích dưới đây:

- Đây, tôi giới thiệu với anh một họa sĩ lão thành nhé. Và đây là cô kĩ sư nông nghiệp. Anh đưa khách về nhà đi. Tuổi già cần nước chè: ở Lào Cai đi sớm quá. Anh hãy đưa ra cái món chè pha nước mưa thơm như nước hoa của Yên Sơn nhà anh.

(Nguyễn Thành Long, Lặng lẽ Sa Pa)

Gợi ý: Đây là câu có hàm ý, có thể hiểu là: Khi đi, ông họa sĩ chưa kịp uống nước chè.

3. Trong đoạn trích sau đây, câu nào là câu chứa hàm ý? Nội dung của hàm ý ấy là gì?

Mẹ nó đâm nổi giận quơ đũa bếp dọa đánh, nó phải gọi nhưng lại nói trống:

- Vô ăn cơm!

Anh Sáu vẫn ngồi im, giả vờ không nghe, chờ nó gọi “Ba vô ăn cơm”. Con bé cứ đứng trong bếp nói vọng ra:

- Cơm chín rồi!

Anh cũng không quay lại.

(Nguyễn Quang Sáng, Chiếc lược ngà)

Gợi ý:

- Câu chứa hàm ý: - Cơm chín rồi!

- Hàm ý: Ông vô ăn cơm!

4. Trong các đoạn trích (từ truyện ngắn Làng của Kim Lân) dưới đây, những câu in đậm có phải là câu chứa hàm ý hay không? Vì sao?

a) Có người hỏi:

- Sao bảo làng Chợ Dầu tinh thần lắm cơ mà?...

- Ấy thế mà bây giờ đổ dồn ra thế đấy!

Ông Hai trả tiền nước, đứng dậy, chèm chẹp miệng, cười nhạt một tiếng, vươn vai nói to:

- Hà, nắng nóng, về nào...

Ông lão vờ vờ đứng lảng ra chỗ khác, rồi đi thẳng. Tiếng cười nói xôn xao của đám người mới tản cư lên ấy vẫn dõi theo.

b) – Này, thầy nó ạ.

ông Hai nằm rũ ra trên giường không nói gì.

- Thầy nó ngủ rồi à?

- Gì?

Ông lão khẽ nhúc nhích.

- Tôi thấy người ta đồn...

Ông lão gất lên:

- Biết rồi!

Bà Hai nín bật. Gian nhà lặng đi, hiu hắt.

Gợi ý: Câu “- Hà, nắng sớm, về nào...” là câu nói lảng; câu “- Tôi thấy người ta đồn...” là câu bị chen ngắt ngang. Hai câu này không phải là câu mang hàm ý.

5. Từ những trường hợp trên, hãy cho biết: Nghĩa tường minh là gì? Nghĩa hàm ý là gì?

Gợi ý: Nghĩa tường minh là phần thông báo được diễn đạt trực tiếp bằng từ ngữ trong câu. Nghĩa hàm ý là phần thông báo tuy không được biểu đạt trực tiếp bằng từ ngữ trong câu nhưng có thể suy ra được từ những từ ngữ ấy.